

Notat - Øvre Eiker Kulturminneråd

Vedr.: Rapport fra seminaret "Digitale temadata i en kommunal planhverdag"

Dato: Til møte 10/12-2008

Av: Bent Ek

Tid: Torsdag 27/11 – fredag 28/11-2008

Sted: Noresund, Sole Hotell

Arrangør: Fylkesmannen i Buskerud

Deltakere: Svein J. Stenshorne, Terje Nordli, Nils Petter Hobbelstad, Bent Ek

Kulturlandskapet i Buskerud før og nå

Oskar Puschmann, Institutt for Skog og landskap

Viste foto av kulturlandskapet før og nå (konsept: "Endringsbilder") – dette har vist seg å være et godt utgangspunkt for å skape lokalt engasjement og debatt om kulturlandskapet

Alle har "mentale landskap": forestillinger om hva som passer inn i for eksempel et skjærgårdslandskap eller et jordbrukslandskap – ulike "landskapsrom" krever ulike "møblering" - inngrep i flate landskap gir inntrykk av større endring enn inngrep i et fjordlandskap

"Nasjonalt referansesystem for landskap" omfatter 45 landskapsregioner (NIJOS rapport 10/2005 på www.skogoglandskap.no)

Få eksempler på landskap som er lite endret over tid, men finnes eksempler på at endring ikke nødvendigvis forandrer landskapets karakter og identitet

Nær sammenheng mellom tap av biologisk mangfold og endringer i kulturlandskapet, resultat av omlegging og nedlegging i jordbruket

1992: Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap – utgangspunkt for videre vernearbeid

På nasjonalt plan er det ambisøse politiske målsetninger om å stanse tapet av biologisk mangfold innen 2010 og redusere tapet av kulturminner til 0,5% pr.år innen 2020 – ikke realistisk uten at det settes inn nye virkemidler

Per Øystein Klunderud og slåttekursene på Ryggsetra ble nevnt som et glimrende eksempel på vellykket arbeid for vern av kulturlandskap

Krav og forventninger til kommunale planer

Anders J. Horgen, Miljøvernadv., Fylkesmannen i Buskerud

Mange krav stilles – de viktigste går på juridisk holdbarhet, samfunnssikkerhet, jordvern og miljøhensyn, men også viktige krav når det gjelder hensynet til kulturlandskap, biologisk mangfold, friluftsverdier, folkehelse m.m.

Viktig å få alle relevante data inn i basene som brukes i den kommunale planleggingen – planarbeidet må bygge på kunnskap, og dessuten må planene håndheves

Viste eksempler fra Direktoratet for naturforvaltnings Naturbase

Krav og forventninger til kommunale planer

Astrid Aass, Landbruks- og næringsavd., Fylkesmannen i Buskerud

Politiske signaler gjennom flere år om styrking av jordvernet (mindre omdisponering av jordbruksarealer)

En viktig veiledning fra Miljøverndepartementet og Jordbruks- og Matdepartementet: ”Plan- og bygningsloven og Jordbruk Pluss” ([T-1443](#))

Den viktigste forventningen til kommunene er at de bidrar til å skape begeistring for verdiene i lokalsamfunnet

Krav og forventninger til kommunale planer

Terje Lønseth, Buskerud Fylkeskommune

Mange utfordringer knyttet til klima og miljø – ett av flere punkter som ble nevnt, var at ca.3000 kulturminner går tapt hvert år på landsbasis

Det er stor grad av lokal råderett med hensyn til arealplanleggingen – kommunene velger selv hva en skal prioritere – men fra sentralt hold fokuseres det særlig på energi og klima (for eksempel i ny lov om bygningsforskrifter)

Viktig med bruk av temadata og integrert planlegging – sentrale emner er klima, energi, areal/transport og kulturvern

Hvordan oppfattes statlige krav og forventninger i kommunen

Terje Bråthen, Modum kommune

Statlige krav og forventninger er bare en av mange rammebetingelser som påvirker beslutningsprosessen i en kommune

Fylke og stat har stor fagkompetanse som kommunene kan ha nytte av

Etterlyste økt forståelse for kommunens primæroppgaver, koordinering av utspill fra ulike instanser, formidling og veiledning på et folkelig språk, bruk av skjønn ut ifra lokale forhold,

vis varsomhet med bruk av innsigelser på kommunale beslutninger og formidling av kommunenes synspunkter til departement/regjering/storting

Hvordan oppfattes statlige krav og forventninger i kommunen

Morten Eken, Modum kommune

Kommunens rolle som samfunnsutvikler handler om å balansere ulike krav og interesser

Viktig å vedta strategier før en behandler enkelte innspill

Etterlyste tydelighet når det gjelder å skille mellom krav, råd og ønsker og mellom juridiske pålegg og politiske føringer

Nevnte en del eksempler på at rikspolitiske retningslinjer er utformet ut ifra forhold i byene og passer dårlig for spredtbygde kommuner

Anbefalte at en ikke stoler på kommunene for å nå målet om å stanse reduksjonen av jordbruksarealet – krever vedtak sentralt

Fylket kan være en ressurs på mange områder: rådgiver med stor fagkompetanse. Viktig med dialog tidlig i en prosess. Fylket bør bruke mer tid på å behandle viktige prinsippaker, mens småsaker i større grad kan overlates til kommunene

Kulturlandskapet i Buskerud

Jørn Jensen, Buskerud Fylkeskommune

Fortalte om registreringen av kulturlandskap i Buskerud, hovedsakelig basert på registreringer av biologisk mangfold

115 områder ble vurdert, 50 av disse kom med i rapporten og er vurdert ut ifra botanisk og kulturhistorisk verdi – tre kategorier: nasjonal verdi, regional verdi, lokal verdi

Viste bilder fra fire områder: Fønset, Hemsedal, Steinsletta og Leveld

Kulturminner i Buskerud – data – kvalitet – metode

Bernt Egil Tafford, Buskerud Fylkeskommune

”Askeladden” etablert 2004, bygger på Fornminneregisteret, Fredningsregisteret og Kirkeregisteret

Dataene bygger på eldre registreringer, som er ufullstendige: kun overflateregistreringer (omfatter bare ca.20%), unøyaktig kartfesting (feilmargin ca.40 meter) og stort sett bare nær bebyggelse – i praksis en ”nasjonal gravhaugregistrering”

Askeladden er ikke et planverktøy, og er ingen erstatning for de arkeologiske undersøkelsene etter §9 i Kulturminneloven

Innføring av GPS i 2000, PDA med ArcPad i 2004 og DPOS i 2008 – imidlertid mangelfull opplæring og kunnskap om feilkilder – resultatet er like stor feilmargin som tidligere

Prioriterte oppgaver: Bruk av DPOS istedenfor GPS, opplæring i bruk av utstyret og kontrollregistreringer i flere kommuner (gjennomført i Lier)

Målet er å utvikle Askeladden som en base for tilgjengelighet av kulturminner på nett, men dette vil ikke bli et planverktøy

Digitale kommuneplaner i Buskerud - status

Hilde Johansen Bakken, Fylkesmannen i Buskerud/Statens Kartverk

Kommuneplanprosjektet: Målet er å få digitale standardiserte kommuneplaner (SOSI) på nett

Nødvendig å rette opp feil med hensyn til bruk av standarden (gjennomført i Nes og Hurum)

Det er ønskelig å etablere et kontrollregime, for eksempel gjennom Statens Kartverk, som sikrer at standardene blir fulgt

Mål for 2008 er at kommunene selv skal kunne legge ut WMS-tjenester på nettet og at data fra kommunene skal meldes inn til geoNorge-portalen

Fortsatt store utfordringer med hensyn til bruk av standarder og målet om at reviderte kommuneplaner skal komme raskt ut på nett, med tilhørende dokumenter

Miljøregistrering i skog (MIS)

Elling Tryterud, Viken Skog

Viken Skog opererer som tømmerkjøpere etter standarden "Levende skog" – innebærer krav om "Miljøregistrering i skog" (MIS)

Registreringene kan gi grunnlag for frivillig vern

Nøkkelbiotopene kan gjøres offentlig tilgjengelig gjennom Institutt for Skog og Landskap

Jordvern og arealressurskartlegging

Jostein Frydenlund, Institutt for Skog og Landskap

Digitale Markslagskart (DMK) skal erstattes av AR (Areal Ressurskart) – forenklet versjon, i ulik målestokk, tilpasset GIS

Dataene kan brukes av gårdeiere, til offentlig planlegging og analyser – danner grunnlag for arealbaserte tilskudd og rapportering til KOSTRA

I løpet av desember 2008 kommer det en ny versjon som tillater opplasting av reguleringsplaner

I løpet av 2009 skal oppdatering skje gjennom kobling til matrikkeldata fra Statens Kartverk

Data finnes på www.skogoglandskap.no

Verdisetting av temadata

Gunnar Kleven, Fylkesmannen i Vestfold

”Arealis” var starten på registrering av temadata – i dag samlet på ”Norge Digitalt”, som omfatter ca.150 temalag med tilhørende fakta – blant annet lag for fredede og vernede kulturminner

[Stortingsmelding nr.26 2006-2007](#) gir retningslinjer for den nasjonale arealpolitikken

Bruk av temadata er en forutsetning for å kunne følge opp kravet om konsekvensutredning i Plan-og bygningsloven

Fredag 28/11, kl.8.30-13.00

Naturtypekartlegging i Buskerud 2000-2008

Åsmund Tysse, Fylkesmannen i Buskerud

Kartleggingen ble gjennomført 2000-2008, som ledd i et nasjonalt prosjekt.

Ulike organisasjonsmodeller i kommunene (fast ansatt eller prosjektleder på engasjement)

Eksempel: Nedre Eiker – 59 viktige områder, utgjør til sammen 1,17% av kommunens areal

Eksempler på oppfølging: ”Nasjonal handlingsplan for Rød skogfrue”

Hvordan ta vare på nye registreringer i Naturbase?

Jørn Magne Forland, Gol kommune

Viste eksempler på hvordan private registreringer av planter og dyr kan oversendes

Fylkesmannen for innlegging i Naturbasen.

Fortalte om jakten på ”Frygisk skogsopp” i Gol, som resultat av private observasjoner.

Naturbase på nett

Pål Theodorsen, Direktoratet for naturforvaltning

Gjennom en innsynsløsning er Naturbasen tilgjengelig for alle nettbrukere (www.naturbase.no) – kan knyttes til de kommunale kartløsningene på nett som en WMS-tjeneste. Kulturlandskap er bl.a. registrert.

Data fra basen kan eksporteres og brukes til å lage lister med link til faktaark

Avanserte søkefunksjoner – en ny versjon (Naturbase 4) som kommer i juni 2010 vil gjøre at alle får tilgang til alle offentlige data og funksjonaliteter. Kommunene kan i tillegg få tilgang til ikke-offentlige data.

Artsdatabanken – hvilken bank er dette?

Ivar Myklebust, Artsdatabanken

Artsdatabanken (www.artsdatabanken.no) er en uavhengig institusjon – ikke et forvaltningsorgan - forankret i Stm.42 (2000-2001) om Biologisk mangfold. Målet er å øke tilgjengeligheten av data og kunnskap.

Registrerer truede arter - over 80% av dette skyldes endringer i arealbruken (lanmgt viktigere enn forurensning, klimaendringer og beskatning).

Over 1 million registreringer er gjort siden åpningen 1.4.08 – viser stort potensiale.

Friluftsliv, lek og idrett

Arvid Lilletun, Statens Kartverk

Presenterte ”Norsk Form” og nettstedet www.geoport.no som inneholder registreringer av friluftsområder, stier, løyper, barnetråkk, idrettsanlegg og leikeområder – dette er tilgjengelig gjennom ”Norge Digitalt”. Samarbeid med O-lag, Turistforeningen m.m. er viktig. Det er også muligheter for å registrere gamle ferdselsveier og gamle kart i forbindelse med dette.

Mulig å registrere utsiktspunkter, kulturminner, områder med behov for skjøtsel o.s.v.

Dataene kan brukes til å lage opplevelseskart (på internett eller papir).

Understreket betydningen av å se kulturminner og friluftsliv i sammenheng: ”Kultur er som en magnet på friluftsliv i sammenheng”.

Det finnes mange generelle veiledere for digital registrering av kulturminner, men for lite detaljert om metode – det skyldes bl.a. at de tekniske løsningene stadig endres – en ny standard for SOSI 4 kommer i 2009.

Målet må være at en skal kunne bruke samme innsynsløsning (i kommune, fylke, etat) for alle typer temadata, ikke være avhengig av å besøke mange ulike nettsteder.

Planlegging i Flesberg - Vatnebrynvatnet *Jorun Skram Tømborg, Flesberg kommune*

Fortalte om prosessen rundt Vatnebrynvatnet som et eksempel på hvordan mange hensyn må veies mot hverandre i en planprosess. Konkluderte med at mange ting kunne vært avklart raskere dersom en hadde hatt alle data tilgjengelig på temakart.

Bruk av GIS og temakart i planarbeidet *Kirsti Høgvard, Fylkesmannen i Buskerud*

Mye handler om å gjøre de ulike basene tilgjengelig for saksbehandlerne i den innsynsløsningen de bruker til daglig.

Kommunene i Buskerud har gode innsynsløsninger, men har også mye å lære av hverandre, for eksempel når det gjelder å ta i bruk ulike temalag.

En oversikt over aktuelle nettstedet og WMS-løsninger finnes på Fylkesmannens nettsider. Fordelen med WMS-tjenester er at dataene oppdateres automatisk – imidlertid viktig å være klar over hvor nøyaktige dataene er og hvor gamle oppdateringene er.

Finnes også fordeler med lokale data kontra WMS: gir større mulighet for koblinger til andre nettsider og større muligheter for å bruke dataene i analysesammenheng.

Oppsummering *Otto Galleberg, Fylkesmannen i Buskerud*

Mye er alt tilgjengelig, og enda mer kommer

Dataene må tas i bruk i planarbeidet, men det er viktig å sjekke kvaliteten

Prosjektet ”Digitale kommuneplaner i Buskerud” må fortsette

Relevans for Kulturminnerådet og Eiker Arkiv:

- Registreringen av verdifulle kulturlandskap bør studeres nærmere, må vurderes i sammenheng med en kommunedelplan for kulturminner
- Kulturminnerådet bør skaffe seg oversikt over mulighetene for tilskudd til skjøtsel av kulturlandskap og kulturminner i landbruket og bidra til å spre kunnskap om dette
- Vern og skjøtsel av kulturlandskap bidrar til vern av biologisk mangfold og er positivt for friluftsliv/folkehelse – dette er viktige argumenter
- Det er behov for retningslinjer for Kulturminnerådets rolle i plan-og byggesaker – viktig å komme inn på et tidlig stadium og koordinere prosessen med Kulturvern avdelingen i Fylket – men dette er vanskelig å få til uten større stillingsressurs og en kommunedelplan for kulturminnevern
- Det bør arbeides for å gjøre registreringen av verdifulle kulturlandskap på Øvre Eiker mer kjent
- Unøyaktighetene i Askeladden gjør det aktuelt med en midlertidig merking av arkeologiske kulturminner
- Når Fylket prioriterer kvalitetssikring av de arkeologiske kulturminnene, innebærer det at det eventuelt er kommunens ansvar å registrere kulturminner fra nyere tid

- Det er viktig å gjøre seg kjent med ”Norge Digitalt” og de dataene som ligger der, samt muligheter for kulturminneregistrering. Det må undersøkes hva slags forhold ”Kulturminneløypene” har til ”Norge Digitalt”
- Videoen om Kulturlandskap i Buskerud bør bestilles
- Naturbasen bør sjekkes, spesielt m.h.t kulturlandskap
- Naturbasen og Artsdatabanken kan brukes som kilde i for eksempel Eiker Leksikon
- Data fra ”Geoport” er viktig i forhold til merkede og umerkede stier – de digitale kartene er ikke gode nok i utmarksområder – viktig å samarbeide med Eiker O-lag, DOT m.fl. om dette. Registrering av gamle ferdselsveier og eldre kart er spesielt interessant
- Bør sjekke andres kommuners nettsider når det gjelder hva slags temadata som er tilgjengelig, for eksempel Flesbergs løsning m.h.t. balanse mellom WMS og lokale sider
- Utenom programmet ble det knyttet interessante uformelle kontakter, blant annet med arkeolog Bernt Egil Tafjord og med Rune Bratlie og Randi Larsen fra Kart-og Oppmålingsavdelingen i Nedre Eiker